

Propagowanie lektury Pisma Świętego jako pomoc w procesie wychowawczym i formacyjnym młodzieży w oparciu o wybrane elementy praktyki *Lectio divina*

WSTĘP

W pracy nauczyciela nieustannie spotykamy się nowymi problemami wychowawczymi a zarazem edukacyjnymi współczesnej młodzieży. Jednocześnie szybki rozwój metod hermeneutycznych, starających się objaśniać i interpretować teksty przydatne w procesie wychowawczym, przychodzi z pomocą pedagogom pragnącym jak najskuteczniej pomoc swoim uczniom. Wśród dziedzin nauki, również teologia, jako dziedzina architektury życia metafizycznego dysponuje coraz bardziej dokładnymi narzędziami poznawania człowieka i świata. Na szczególną uwagę zasługuje odkrycie na nowo a zarazem rozpowszechnianie się starożytnej praktyki czytania Pisma Świętego, przez ludzi wierzących w Boga, uważanej za sposób modlitwy a nierzadko styl życia. Praktyka ta nazywa się *Lectio divina* (*Boże czytanie*). Wzmianki o niej pochodzą już z czasów patrystycznych. Współczesne zainteresowanie tym sposobem korzystania z Biblii może wynikać z potrzeby odpowiedzi na pytanie o to „jak uczynić swoje życie spełnionym”?

Jako nauczyciel religii często poruszam na lekcjach temat szczęścia i sensu życia. Młodzież na te tematy podejmuje dyskusje bardzo chętnie. Podczas Szkoły Wychowawców w Centrum Formacji Duchowej w Krakowie mogłem lepiej poznać *Lectio divina*. Spróbowałem zastosować przynajmniej wybrane jej elementy w pracy z uczniami ostatnich klas szkoły podstawowej i gimnazjum. Efekty były więcej niż zadowalające. Systematyczna lektura Pisma Świętego, w połączeniu z przeprowadzoną egzegezą oraz podprowadzenie uczniów do samodzielnej pracy z tekstem Biblii w oparciu o wybrane elementy *Lectio divina*, stały się czynnikami wychowawczymi, a w dalszej perspektywie również formacyjnymi. W poniższym artykule wyjaśnię zasadnicze pojęcia, scharakteryzuję znaczenie i rozwój wybranych wartości w procesie wychowania oraz przedstawię wybrane przykłady zastosowania *Lectio divina* w pracy katechetycznej. W kontekście nauki religii w polskich szkołach prowadzonej przez Kościół Rzymskokatolicki merytorycznie treść artykułu czerpać będzie z nauk teologicznych, a także pedagogiki i psychologii.

I. WYCHOWANIE A FORMACJA

Poprzez termin *wychowanie* (z łac. educere) rozumiemy „wydobywać na zewnątrz”. Wydobywać prawdę o nas samych. Tu dochodzi do zasadniczego rozróżnienia pomiędzy prawdą a szczerością, które to pojęcia we współczesnym świecie są używane często zamiennie. Tym czasem mówiąc szczerze nie zawsze potrafimy przedstawić prawdę, nawet o nas samych. Czytanie Słowa Bożego pomaga mi zatem wydobywać prawdę o moim „ja aktualnym”, tej części mojej tożsamości, która naznaczona błędami jest jeszcze daleka od „ja idealnego”. Teksty Pisma Świętego wielokrotnie podają przykłady (szczególnie w księgach

prorockich, historycznych i Ewangeliach), kiedy ktoś w kontakcie ze Słowem Bożym dowiadyuje się o sobie coś czego wcześniej nie dostrzegął, czy wręcz odrzucał.

W tym sensie wychowawcą jest Logos, a czytelnik pozwala Mu odczytywać swoje życie, świadomość i nieświadomość. Z punkty widzenia psychologii można mówić o tzw. „przeszyciu serca” podczas lektury Pisma Świętego. Jest to więc zjawisko odczuwalne¹. Powierzchnowe i obronne czytanie Biblii nie prowadzi do poznania prawdy o sobie, nie może z nas nic wydobyć, ani dać nam odczuć swojej skuteczności wychowawczej.

Formacja tymczasem byłaby rozumiana jako ciągłą, permanentna świadomość niewystarczalności tego co wiem o sobie czy świecie. Dopiero przez ciągłą pracę nad sobą, czyli tym ja aktualnym, które poznałem w prawdzie, mogę próbować osiągnąć ja idealne. Słowo Boga, który w koncepcji nauki katolickiej, zna mnie najlepiej², przedstawione jest zatem jako podwójne źródło: wychowuje, więc wydobywa prawdę o mnie i motywuje, a raczej powołuje, do stawania się doskonalszym. Ten zasadniczy proces możliwy jest do systematycznej realizacji w metodzie Lectio divina, stanowiącej niejako nieiluzorystyczną wersję lustra. Przed lustrem każdy widzi swoje odbicie, a więc iluzję, swoistą metaforę autopoznania w oparciu jedynie o swoją osobę, Tymczasem powołanie zawiera relację z osobą, która wzywa mnie do stawania się kimś doskonalszym³. Pobrzmiewa więc tu echo powszechnie znanej pedagogom zasady, że wychowanie jest procesem wzrostu człowieczeństwa w relacji wychowanka i wychowawcy⁴.

II. OGÓLNY OPIS PRAKTYKI

Lektura Pisma Świętego często wiąże się z problemem niedostatecznego przygotowania egzegetycznego, jak i innych, choćby natury narracyjnej czy redakcyjnej. Tym bardziej przekazanie uczniom w szkole podstawowej, szczególnie w klasie VII, konkretnego i atrakcyjnego a zarazem dostosowanego do ich możliwości edukacyjnych, narzędzia czytania Biblii, jest koniecznym warunkiem wprowadzenia słuchaczy w bogactwo kulturowe, a przede wszystkim duchowe świata relacji ludzi i Stwórcy.

Chociaż praktyka Lectio divina ogólnie postrzegana jest jako forma modlitwy⁵, to stanowić może, w swoich głównych elementach, również metodę motywacji do lektury Biblii. W tej metodzie wyróżniamy cztery momenty: lectio, meditatio, oratio i contemplatio. Są wyodrębnione na potrzeby pewnej systematyki, jednak nie muszą być przeprowadzane w ten ścisły sposób. Zasadniczo jednak w pracy katechetycznej dany podział może ułatwić włączenie tej metody do struktury lekcji religii.

¹ A. Cencini, *Słowo Boże i formacja*, w: *Zeszyty Formacji Duchowej – Wiosna 31/2006*, (red.) K. Wons, Kraków 2006, s. 25-26.

² M. Dziewiecki, *Wychowanie do odpowiedzialnej wolności*, w: *Jak żyć odpowiedzialnie w nieodpowiedzialnym świecie?*, *Odpowiedzialność jako cnota chrześcijańska i wartość społeczna*, (red.) A. Wuwer, s. 93

³ A. Cencini, *Słowo Boże...*, dz. cyt., s. 30.

⁴ A. Maj, *Święty Jan Paweł II wzorem osobowym w procesie wychowania*, w: *Rocznik naukowy Duszpasterstwa Nauczycieli, Nr 2(2018)*, (red.) W. Wojtyła, Radom 2018, s. 84.S.168

⁵ W. Polak, *Odpowiedzialność za wychowanie młodych*, w: *Jak żyć odpowiedzialnie w nieodpowiedzialnym świecie?*, *Odpowiedzialność jako cnota chrześcijańska i wartość społeczna*, (red.) A. Wuwer, s. 157.

Na wstępie opisu Lectio divina należy położyć nacisk na wprowadzenie i wyjaśnienie terminu Słowo, Logos, rozumianego, jako Osoba Syna Bożego, Słowo Boga Ojca, w którym Bóg najpełniej wyraził sam siebie. Dopiero teraz można wprowadzić uczniów w samą metodę czytania danego Słowa. Pierwszy etap (lectio – łac. czytaj) polega na uważnym, często dwu a nawet trzykrotnym odczytaniu danego fragmentu. Ważne jest w tym czytaniu zrozumienie kontekstu oraz znalezieniu „słów kluczy”, które pozwolą uchwycić główny sens tekstu. Z perspektywy człowieka wierzącego, najprościej streścić to pytaniem, które towarzyszy czytaniu „co Autor (Bóg), ale także autor (człowiek) chciał przez to powiedzieć”? Z punktu widzenia pedagoga, już na początku dostrzega się ogromną wartość edukacyjną. Na tym etapie uczniowie nie tylko ćwiczą umiejętność czytania ze zrozumieniem, ale kształtują również zdolność refleksji nad sobą. Czytanie odbywa się w myślach lub półgłosem, w zależności od preferencji, tak, aby praktykant mógł jak najbardziej skupić się na tekście. Powtarzanie służy zapamiętywaniu. Na marginesie zaznaczę, że w dobie kultury obrazu i krótkich informacji, młodzi ludzie na tym etapie niekiedy nie potrafią przeczytać całego tekstu bez przerwy. Wydaje się, że dobrą sugestią będzie zachęta do czytania najpierw tekstów krótszych lub zawierających więcej opowiadań narracyjnych lub przypowieści.

Etap drugi nazywamy meditatio (łac. namysł, rozważanie). Praca z tekstem już odczytanym, zrozumianym w sensie ogólnym, przechodzi tu na poziom głębszego poszukiwania połączonego z osobistym zaangażowaniem. Ważnym jest powtarzanie zdania lub słowa, które przykuwa naszą uwagę. Pytanie, które na tym etapie stawia sobie człowiek wierzący, brzmi: „co Bóg mówi do mnie”? Przy dłuższym zaangażowaniu w metodę, czyli poznawaniu coraz lepiej tekstów biblijnych, pojawia się umiejętność przypominania sobie zdań lub pojedynczych słów, które odwołują się w jakiś sposób do obecnie odczytywanego fragmentu (zjawisko to nazywane jest „słowem przyzywającym słowo”). Etap ten polega wreszcie na przechowywaniu w pamięci słowa które, jak wcześniej zazaczyłem przykuło nasza uwagę.

Dwa następne etapy Lectio divina już nie są możliwe do omówienia bez odniesienia do Osoby Boga. Oratio (łac. módl się) polega na mówieniu do Boga zaczynając od uwzględnienia owoców dwóch poprzednich etapów, zatem od tego co dała mi pogłębiona lektura Jego Słowa. Na lekcjach religii przedstawiane są różne formy modlitwy, zatem warto zapoznać uczniów również z tą metodą. Podstawowe formuły: Modlitwa Pańska i Pozdrowienie anielskie są wprost wydobyte z lub zbudowane na tekście biblijnym. Contemplatio (łac. spojrzenie) dotyka człowieka najgłębiej w jego zdolności doświadczenia na poziomie duchowym, a zatem również relacyjnym. Chrześcijańska antropologia wzbogacona o odkrycia współczesnej psychologii zwraca uwagę na zagrożenie dezintegracji człowieczeństwa, w tym zaniku kontemplacji pośród codzienności.

III. WSPÓLCZESNE PROBLEMY WYCHOWAWCZE A PRAKTYKA LECTIO DIVINA

A. Kryzysy wartości (przykłady wybrane)

Każdy zaangażowany w pracę z uczniami w wieku dojrzewania ma świadomość przeżywanego przez nich buntu i kryzysu wartości, a raczej tworzenia ich nowej hierarchii. Katecheci z pewnością potwierdzą, że w tym czasie uczniowie są bardzo krytycznie nastawieni na kwestie religii i wiary ponieważ te dotyczą zagadnienia autorytetu. Mowa tu

oczywiście o autorytecie Boga. Dlatego tak ważne jest w tym czasie położenie akcentu na towarzyszenie dorastającym młodym ludziom w ich poznawaniu siebie oraz rozeznawaniu zadań w społeczeństwie. Coraz częściej mówi się o „Generation nothing” – a więc pokoleniu ludzi bez zainteresowań. Szeroka oferta pomocy psychologicznej, zagwarantowanie opieki pedagoga szkolnego rzeczywiście stanowią profesjonalne narzędzia wspomagające procesy wychowawcze a także edukacyjne. Jednym z nich jest świadomy wybór konkretnych wartości etycznych ale i religijnych. Posłużę się tylko dwoma definicjami wartości.

Według Mieczysława Łobockiego wartość to „wszystko co uchodzi za ważne i cenne dla jednostki i społeczeństwa oraz jest godne pożądanego, co łączy się z pozytywnymi odczuciami i stanowi jednocześnie cel dążeń ludzkich. (...) Stanowi nierzadko podstawę lub istotny punkt odniesienia w uznaniu czegoś za dobre lub złe”⁶. Inny pedagog, Zygmunt Mysłakowski pisał, że „Wartość polega na przeżywaniu znaczenia jakiejś rzeczy, a więc ma sens nie w świecie samych rzeczy i ich wzajemnych obiektywnych stosunków (co jest domeną nauk przyrodniczych), lecz w świecie humanistycznym, tj. w odniesieniu rzeczy do ducha ludzkiego. Rzecz jakaś jest dla nas wartościowa, jeżeli odpowiada jakiemuś zapotrzebowaniu, jakiejś gotowości do jej przeżycia, w przeciwnym razie nie istnieje dla nas jako wartość”⁷. Przywołam jeszcze zdanie innego pedagoga, a zarazem niekwestionowanego autorytetu w dziedzinie wychowania dla samych wychowawców. Jan Paweł II podkreślił, iż „we współczesnym społeczeństwie wychowanie do wartości jest bez wątpienia najpoważniejszym wyzwaniem dla całej społeczności edukacyjnej”⁸ Współczesnym kierunkiem pedagogiki jest również pedagogika wartości⁹. Chciałbym skupić się na kilku podstawowych wartościach. Są one uniwersalne, uznawane za cenne również przez osoby nie wyznające wiary chrześcijańskiej. Narzędziem ich kształtowania może być również Pismo Święte, które od wieków stanowiło fundamentalny punkt odniesienia dla tworzących hierarchie wartości.

• Kryzys **AUTORYTETU**

Andrzej Perzyński przedstawił wychowawcę jako autorytet, który wskazuje drogę, a nie tylko skupia na sobie. Posłużył się obrazem latarni morskiej, która przecież najczęściej stoi na niebezpiecznych dla statków skałach, a więc jej światło ma być przede wszystkim punktem odniesienia¹⁰. W tym kontekście pojęcie autorytetu stanowi jedną z podstaw budowania, szczególnie poprzez czyny, świata wartości dla innych, szczególnie młodych ludzi¹¹.

W metodzie *Lectio divina* możemy znaleźć pomoc w przywracaniu właściwego miejsca autorytetu w hierarchii wartości uczniów. Po pierwsze czytelnicy Biblii znajdą w niej

⁶ M. Łobocki, *Wychowanie moralne w zarysie*, Kraków 2002, s.72.

⁷ Z. Mysłakowski, *Wychowanie człowieka w zmiennej społeczności*, Warszawa 1965, s. 63

⁸ Jan Paweł II, *Wychowanie do wartości moralnych. Audiencja dla uczestników XIV Światowego Kongresu Szkół Katolickich*, 5 III 1994 r., w: *Wychowanie w nauczaniu Jana Pawła II (1978-1999)*, Warszawa 2000, s. 361-362.

⁹ M. Nowak, *Podstawy pedagogiki otwartej*, Lublin 1999, s. 361-435.

¹⁰ A. Perzyński, *Zawierzenie i świętość. Z problematyki autorytetu w Kościele*, w: *Autorytety w perspektywie chrześcijańskiej*, (red.) B. Bogołębska, M. Worsowicz, Łódź 2011, s. 11.

¹¹ D. Goniroszek, *Kształtowanie wartości ogólnoludzkich i ponadczasowych poprzez zajęcia teatralne...*, w: *Rocznik naukowy Duszpasterstwa Nauczycieli, Nr 2(2018)*, (red.) W. Wojtyła, Radom 2018, s. 84.

wiele tekstów w przystępny sposób ukazujących rolę i znaczenie osób powołanych przez Boga na przywódców czy przewodników. Opowiadania o postaciach zanurzonych w historii zbawienia zawsze odnoszą się do autorytetu samego Stwórcy, który przedstawiony jest w pozytywnym tego słowa znaczeniu. Posiada wszechmocną władzę, a jednak chętnie dzieli się swoim autorytetem i prerogatywami ze zwykłymi ludźmi. Co interesujące a zarazem pociągające dla uczniów, to fakt, że Bóg na kartach Biblii zawsze powołuje i uzdalnia tych najsłabszych lub najmłodszych. Można tu przywołać choćby opis powołania Mojżesza, który dzięki interwencji Boga zaczyna uczyć się przywództwa od poznania swojej słabości. A to wszystko, przedstawione obrazowo także jako rozmowa z Mojżesza z samym sobą, dokonuje się właśnie w milczącej obecności Boga¹². Poza poznaniem bogactwa przykładów takiego dzielenia się Boga autorytetem i władzą z najsłabszymi, sama metoda *Lectio divina* zakłada poznawanie, zapamiętywanie i zachowywanie Słowa Stwórcy jako tego, który daje się objawia z miłości do człowieka. Dla młodych czytelników Pisma Świętego, stających się jego pilnymi badaczami, najważniejszym powodem jest świadomość bycia zaangażowanym przez samego Boga w proces poznawania Jego zamiarów pełnych życzliwości względem wszystkich ludzi¹³.

• Kryzys WOLNOŚCI

Myśląc o kondycji młodego człowieka we współczesnej szkole musimy podkreślić, że zasadniczą rolą wychowawcy coraz częściej jest najpierw pomoc podopiecznym w uświadomieniu sobie najistotniejszych zagrożeń, a raczej realiów, na jakie młodzież jest narażona¹⁴. Wśród tych zagrożeń należy uwzględnić kryzys wolności. Problem uzależnień od lenistwa, zniewoleń, cielesnych, internetu, multimediów czy używek dotyczy właśnie nieumiejętności korzystania z wolności. W tych przypadkach młodzież kieruje się bowiem jednostronną zasadą bycia wolnym od tego co jest zobowiązaniem czy wymaganiem, w ten sposób usprawiedliwiając swoje uzależnienia¹⁵. W temacie wolności bardzo niepopularną wśród młodego pokolenia jest sztuka odkrywania i stawiania innym a szczególnie sobie granic. Tymczasem bez wyraźnie określonych granic w relacjach czy poprzez pracę nad sobą, polegającą na podporządkowaniu decyzji woli różnych zachcianek, człowiek nie jest w stanie zaprowadzić w sobie wewnętrzną harmonię czy nawet należycie zatroszczyć o zdrowie fizyczne¹⁶. Konieczne jest tu zaznaczenie, że poważny kryzys związany z wolnością dotyka wśród młodych też innej wartości. Jest to odpowiedzialność, czyli nieodłączne prawo a zarazem cena posiadania zdolności wyboru. Temu tematowi trzeba by jednak poświęcić osobny artykuł.

Formowanie i wychowywanie dotyczy czegoś więcej niż system moralnego czy tylko edukacyjnego. Schodzą głębiej, na poziom duchowy, gdzie integralną całość stanowią wartości umiłowania prawdy i wolności z jednoczesnym uznaniem problemów wynikających

¹² W. Chrostowski, M. Mróz, *Oblicza kryzysu w Biblii*, Toruń 2004, s. 107.

¹³ Por. Jr 29, 11-13.

¹⁴ *Służyć wzrastaniu w prawdzie i miłości. Wybór dokumentów Kościoła na temat szkoły katolickiej i wychowania*, (red.) J. Poniewierski, s. 435.

¹⁵ M. Dziewiecki, *Wychowanie do odpowiedzialnej wolności, w: Jak żyć odpowiedzialnie w nieodpowiedzialnym świecie?, Odpowiedzialność jako cnota chrześcijańska i wartość społeczna*, (red.) A. Wuwer, s. 87.

¹⁶ M. R. Hinc, *Granice w relacjach*, w: *Zeszyty Formacji Duchowej – Zima 70/2016*, (red.) K. Wons, Kraków 2016, s. 25-26.

z grzechu pierworodnego, o czy snuł refleksje już św. Augustyn¹⁷. Uczeń sięgając regularnie po Pismo Święte i czytając je zgodnie z *Lectio divina* z uwagą i osobistym zaangażowaniem spotka się w nim przede wszystkim z problemem wolności człowieka w świecie zależności od innych i Stwórcy, który jest jednocześnie jej dawcą. Lektura Biblii ukaże ten problem od drugiej, bardziej zrozumiałej dla młodego pokolenia strony. Nie ma w tych księgach definicji wolności, ale pełno jest opowieści i przykładów ukazujących jej złe wykorzystywanie i skutki takiego działania. Niewola i pomoc Boga, który obdarzył ludzi i inne byty wolnością, to temat przewodni całej historii zbawienia. Jej kulminacja to Wcielenie Logosu i pełne objawienie zbawczej pedagogiki Stwórcy. Boski Wychowawca człowieka wg objawia się ostatecznie jako Ojciec mądrze zatroskany o swoje dzieci. Skuteczność Wcielenia nie polega na jakiejś tylko empatii, czy współczuciu stworzeniom nieumiejącym korzystać z daru wolności. Pozbawiona granic empatia względem wychowanków zawsze stanowi pokusą dla wychowawców. Wcielenie w Biblii i wszystko co do niego prowadzi już od Księgo Rodzaju, stanowi lekcję wolności, którą przechodzi sam Wychowawca, aby nas uratować a także nauczyć korzystania z tego daru¹⁸. Chrystus na kartach Ewangelii jest przecież postacią, która jest całkowicie wolna od wszelkich presji: przyjaciół, rodziny, środowiska, uczniów czy opinii społecznej, w tym religijnej i politycznej¹⁹. Jednocześnie w Ewangelii można znaleźć odpowiedź dlaczego niezależność nie jest idealną definicją wolności²⁰. Spotkanie z Nim przez lekturę tekstu metodą *Lectio divina*, daje młodemu człowiekowi nie tylko piękny i budzący nadzieję wzór do naśladowania, ale – jak już to zaznaczyłem w wyjaśnieniu wychowawczej funkcji Słowa Bożego, które przywraca wolność²¹. Całą opowieść o odrzuceniu Dawcy wolności i Jego planu jest czymś więcej niż pouczeniem czy przestrożą dla człowieka, ale niezawodną pomocą w rozpoznawaniu fałszywych koncepcji wolności. Czy manipulacja jakiej młodzi są poddawani na co dzień nie uderza w ich „przeżywanie siebie głównie w kategoriach cielesnych i emocjonalnych. A zatem tych wymiarach, w których granice ludzkiej wolności są najmniejsze”²².

• Kryzys PRAWDY

W parze z ludzką wolnością zawsze idzie prawda. Prawda właśnie jest jedną z częściej kwestionowanych przez zbuntowanego młodego człowieka wartości podstawowych. Niechęć do uznania jednej obiektywnej rzeczywistości, do której trzeba się odnieść, aby móc na przykład ocenić swoje działania, jest tym większa im silniej młody człowiek wszedł w uzależnienia. Dominująca rola świata wirtualnego w życiu wielu młodych jest tego widocznym przejawem. Zachwyt na możliwościami techniki i kreowania rzeczywistości a także panowania nad nią w świecie wirtualnym wygrywa z szarą i wymagającą rzeczywistością realną, która nie zależy wyłącznie od zdolności technicznych czy intelektualnych²³. Tym bardziej im mniejsze wsparcie od najbliższego środowiska otrzymuje

¹⁷ P. Turzyński, *Istotne cele i zasady edukacyjne w myśli Świętego Augustyna*, w: *Rocznik naukowy Duszpasterstwa Nauczycieli*, Nr 2(2018), (red.) W. Wojtyła, Radom 2018, s. 24-25.

¹⁸ M. Dziewiecki, *Psychologia porozumiewania się*, Kielce 2000, s. 72-73.

¹⁹ J. Augustyn, *Intymność i wolność. Spotkanie z Jezusem*, Kraków 2017, s. 81-82.

²⁰ K. Wojtyła, *Osoba i czyn*, Lublin 1994, s. 163.

²¹ Por. Ga 5,1.

²² M. Dziewiecki, *Wychowanie do odpowiedzialnej wolności*, w: *Jak żyć odpowiedzialnie w nieodpowiedzialnym świecie?*, *Odpowiedzialność jako cnota chrześcijańska i wartość społeczna*, (red.) A. Wuwer, s. 99.

²³ Franciszek, *Christus vivit*, Kraków, s. 36-38.

młody człowiek²⁴. Problem relatywizmu poznawczego można spotkać w świecie współczesnym coraz częściej²⁵. Wolność promowana jako niezależność od systemów moralnych czy filozoficznych nigdy nie jest prawdziwa, ponieważ odrzuca, już u swoich podstaw, pojęcie obiektywnej prawdy²⁶.

Chrystus powiedział „Poznacie prawdę i prawda was wyzwoli” (J 8, 32). Jan Paweł uznał te Słowa za najważniejsze zdanie wypowiedziane przez Chrystusa. A zatem warunkiem autentycznej wolności jest najpierw uznanie a potem poszukiwanie prawdy²⁷. Jest według Biblii prawda Bogu i człowieku, a także światu stworzonemu. Oprócz wszystkich pozytywnych aspektów tego porządku, uczeń ma też możliwość dowiedzieć się także o negatywnym elemencie naszej kondycji cielesno-duchowej. Pojęcie grzechu występuje w Piśmie Świętym w kategoriach kryzysu i walki Stwórcy ze złem, nigdy z człowiekiem²⁸. Uznanie tej prawdy o nadużyciu wolności stanowi zasadniczy problem, leżący u podstaw katechezy kerygmatycznej²⁹.

B. Elementy Lectio divina w praktyce katechetycznej

Biorąc pod uwagę metodykę Lectio divina, może stanowić skuteczne narzędzie pracy w szkole. Nauczyciel religii poznając i stosując tę praktykę, przez osobisty przykład zachęca uczniów do częstszego sięgnięcia po Pismo Święte. Oprócz przekazu wiedzy religijnej, najważniejszym zadaniem katechezy według nauki Kościoła jest doprowadzenie uczniów do osobistego spotkania z Osobą Logosu, czyli Chrystusa, żywego Słowa Biblii. Powszechnie wiadomo, że młodzież chętniej uczy się, kiedy proponowane są jej konkrety a nie tylko abstrakcyjne pojęcia. Zważywszy na to, lektura Biblii gwarantująca poznanie bogactwa doświadczeń religijnych konkretnych ludzi i wreszcie doświadczenie spotkania Chrystusa, powinna znaleźć się wśród regularnie stosowanych metod i środków prowadzących do wychowania w wierze³⁰. Z osobistego doświadczenia stosowania tej metody w szkole zaznaczę tylko niektóre propozycje i ich efekty w nauczaniu religii.

Ucznia prawidłowo i rzetelnie podchodzącego do lektury Świętej Księgi zachęca się stopniowo do czytania jej treści w pierwszej osobie. Wcielając się w postaci biblijne, przyjmując niejako za swoje doświadczenie religijne psalmisty czy wreszcie odbierając osobiście przesłanie Ewangelii dochodzi do pogłębionej refleksji. Chodzi tu, jak pośrednio usłyszałem w rozmowach z młodzieżą, o rodzaj wewnętrznego impulsu budzenia się, czy

²⁴ J. Wojtkun, *Dramat uzależnień młodego pokolenia i drogi prewencji*, w: *Rocznik naukowy Duszpasterstwa Nauczycieli*, Nr 2(2018), (red.) W. Wojtyła, Radom 2018, s. 247.

²⁵ L. Wianowski, *Obiektywna norma społeczna i niebezpieczeństwo jej odrzucenia jako...*, w: *Rocznik naukowy Duszpasterstwa Nauczycieli*, Nr 2(2018), (red.) W. Wojtyła, Radom 2018, s. 229-231.

²⁶ M. Dziewiecki, *Wychowanie do odpowiedzialnej wolności*, w: *Jak żyć odpowiedzialnie w nieodpowiedzialnym świecie?*, *Odpowiedzialność jako cnota chrześcijańska i wartość społeczna*, (red.) A. Wuwer, s. 91-92.

²⁷ Jan Paweł II, *Veritatis Splendor* 32.

²⁸ Jan Paweł II, *Pamięć i tożsamość*, Kraków 2005, s. 15.

²⁹ Por. J 16, 7.

³⁰ W. Polak, *Odpowiedzialność za wychowanie młodych*, w: *Jak żyć odpowiedzialnie w nieodpowiedzialnym świecie?*, *Odpowiedzialność jako cnota chrześcijańska i wartość społeczna*, (red.) A. Wuwer, s. 156.

raczej wyzwalania głębokich pytań. Jest to zjawisko często spotykane, kiedy człowiek poszukuje prawdy i sensu w konfrontacji z tekstem objawionym³¹. Uczniowie chętniej poddają się procesowi wychowania przez sam Logos, a co za tym idzie poznają prawdę o sobie, im bardziej potrafią zidentyfikować się z postacią biblijną³². To oczywiście jest już model katechezy kerygmatycznej, czyli proponowania i „szukania w Piśmie Świętym światła dla zrozumienia sytuacji ludzkiej, a wreszcie kształtowanie umiejętności dawania odpowiedzi”³³. W konfrontacji z tekstem objawionym uczniowie mają szansę, na zasadzie kontrastu, poznać swoje upodobania. Jest to oczywiście zjawisko dobrze znane pedagogom, gdy młodzi poprzez identyfikację z daną postacią uświadamiają sobie własne pragnienia i preferencje. Jednak praktyka *Lectio divina*, odnosząc się do wymiaru duchowego pogłębia to poznanie. Zaangażowany jest w tę lekturę cały człowiek: umysł, uczucia, wola, wrażliwość, itd.

Tu dochodzimy do stwierdzenia, że Słowo Boże zachęca nas do poznawania siebie samych. Sięgamy po Biblię, ponieważ doświadczyliśmy jakiejś pożytecznej prawdy o sobie; o swoich wadach albo cnotach. Jednak doświadczenie samego poznania prawdy byłoby niewystarczające do systematycznej lektury. Tylko w połączeniu z głównym przesłaniem Pisma Świętego, czyli niepodważalnej miłości Stwórcy do stworzenia; Autora do adresata. Fragment ukazujący spotkanie Chrystusa z młodzieńcem szukającym trwałego szczęścia³⁴ i pełne miłości, akceptacji oraz afirmacji człowieka spojrzenie wcielonego Słowa, można rozszerzyć na wszystkie spotkania opisane w Biblii³⁵.

Zapoznając uczniów z metodą *Lectio divina* a potem obserwując ich postępy w poznawaniu Pisma Świętego, warto jak najwcześniej zachęcić ich do zapisywania przemyśleń. Postęp w tej metodzie wymaga systematyczności a także uczciwego badania odczuć i refleksji. Młody człowiek naturalnie, a szczególnie w dobie coraz szybszego rozwoju technologii, ma problem z dłuższym skoncentrowaniem się na jednej czynności. Prowadzenie regularnych zapisków w swoim kontakcie ze Słowem Bożym nie tylko wyeliminuje ryzyko zapomnienia ważnych odkryć, ale pomoże również lepiej wykorzystać zdobytą do tej pory umiejętność znajdowania czasu na tą lekturę także poza szkołą.

IV. ZAKOŃCZENIE

Towarzystwo młodzieży w procesie edukacyjno-wychowawczym w czasie dorastania wiąże się z licznymi problemami. Jest to jednak okres ogromnej szansy dla pedagoga. Jest to okazja przede wszystkim na zweryfikowanie swoich metod i stosowanych środków, które z każdym pokoleniem mogą już nie wystarczać do skutecznego wychowywania a w dalszej perspektywie także formowania. Te procesy wiążą się bowiem z

³¹ Jan Paweł II, *Przemówienie podczas czuwania modlitewnego, Tor Vergata, 19 VIII 2000*, w: *Jan Paweł II do młodzieży (1978-2005)...*, (red.) M. Dąbrowska, Poznań 2005, s. 351-352.

³² A. Cencini, *Słowo Boże i formacja*, w: *Zeszyty Formacji Duchowej – Wiosna 31/2006*, (red.) K. Wons, Kraków 2006, s. 27.

³³ J. Charytański, *Wychowanie moralne w katechezie*, w: *W kręgu zadań i treści katechezy*, (red.) W. Kubik, Kraków 1992, s. 173.

³⁴ Zob. Mk 10, 30.

³⁵ Franciszek, *Chrystus vivit* 114, s. 49.

koniecznością zmiany dotychczasowego modelu prowadzenia katechezy opartej głównie na przekazie wiedzy na model kerygmatyczny. Chrześcijańska praktyka *Lectio divina*, której zarys przybliżyłem na początku artykułu pozwala wprowadzić do codziennych rytuałów naszych uczniów Księgę, która szanuje każdy proces. Jest to pewnego rodzaju antidotum na technokrację, której prawa i przywileje młodzi bezrefleksyjnie przenoszą na relacje z innymi i samym sobą. Uwrażliwienie uczniów na fakt bycia zdolnymi do wielkich zmian tylko w trakcie zaistnienia procesów, rozpoczyna owocną pracę nad sobą. Społeczny wymiar praktyki codziennej pogłębionej lektury Pisma Świętego polega na uświadomieniu, w trakcie realizacji wychowawczo-poznawczej roli Słowa Bożego, samym uczniom ich aktualnej sytuacji oraz dojrzałego spojrzenia na świat wartości. W środkowej części ukazałem kilka takich uniwersalnych pojęć: wolności, prawdy i autorytetu, jako przykłady wartości współcześnie fałszywie rozumianych, bądź niedocenianych. Zarazem zaznaczyłem ich miejsce w samej Biblii, a co nawet ważniejsze, fundamentalne znaczenie dla zrozumienia czym jest trwałe szczęście. Podkreśliłem holistyczny charakter ludzkiej osoby, w której rozwoju nie można zaniedbać wymiaru duchowego. Na końcu zaproponowałem wprowadzenie kilku pierwszorzędných rozwiązań praktycznych dotyczących stosowania praktyki *Lectio divina* w katechezie. Z własnego doświadczenia wiem, że kerygmat przepowiadany przy pomocy Pisma Świętego i regularne włączenie wszystkich metod związanych z *Lectio divina* do codziennej praktyki katechetycznej jest jedną z najpewniejszych dróg wprowadzenia młodego człowieka w doświadczenia spotkania z osobą Jezusa Chrystusa, włączenia dobroczynnej roli wychowawczo-formacyjnej Logosu oraz oddalenia zarzutów zredukowania lekcji religii do jakiegoś rodzaju indoktrynacji.

SŁOWA KLUCZ: *Lectio divina*, wychowanie, formacja, lektura Biblii, katecheza kerygmatyczna.

TITLE: Promoting the reading of the Holy Bible as an aid in the educational and formation process of youth based on selected elements of the *Lectio divina* practice.

SUMMARY:

Accompanying young people in the process of education and upbringing during adolescence is associated with numerous problems. However, this is a period of great opportunity for the teacher. It is an opportunity, above all, to verify your methods and means used, which with each generation may no longer be sufficient for successful upbringing and, in the long run, also for formation. These processes are associated with the need to change the current model of catechesis based mainly on the transfer of knowledge to the kerygmatic model. The Christian practice of *Lectio divina*, which I described at the beginning of the article, allows us to introduce a book to our students' daily rituals that respects every process. This is a kind of antidote to technocracy, which young people rights and privileges transfer without reflection to relationships with others and themselves. Sensitizing students to being able to make great changes only in the course of processes, begins a fruitful work on themselves. The social dimension of daily practice of in-depth reading of the Holy Scripture consists in making students aware of the current situation and the mature view of the world of values during the educational and cognitive role of the Word of God. In the middle part I showed several such universal concepts: freedom, truth and authority, as examples of values falsely understood or underrated today. At the same time, I marked their place in the Bible

itself, and more importantly, the fundamental importance for understanding what permanent happiness is. I emphasized the holistic character of a human person in whose development the spiritual dimension cannot be neglected. Finally, I proposed the introduction of some first-class practical solutions regarding the application of the Lectio divina practice in catechesis. I know from my own experience that the kerygma predicted by means of the Holy Scriptures and the regular incorporation of all methods related to Lectio divina into everyday catechetical practice is one of the surest ways to introduce a young person to the experience of meeting Jesus Christ, to incorporate the beneficial educational and formative role of Logos and to distance allegations of reducing religion lessons to some kind of indoctrination.

KEY WORDS: Lectio divina, education, formation, Bible reading, kerygmatic catechesis.

BIBLIOGRAFIA

Augustyn J., *Intymność i wolność. Spotkanie z Jezusem*, Kraków 2017.

Cencini A., *Słowo Boże i formacja*, w: *Zeszyty Formacji Duchowej – Wiosna 31/2006*, (red.) K. Wons, Kraków 2006.

Charytański J., *Wychowanie moralne w katechezie*, w: *W kręgu zadań i treści katechezy*, (red.) W. Kubik, Kraków 1992.

Chrostowski W., Mróz M., *Oblicza kryzysu w Biblii*, Toruń 2004.

Dziewiecki M., *Wychowanie do odpowiedzialnej wolności*, w: *Jak żyć odpowiedzialnie w nieodpowiedzialnym świecie?, Odpowiedzialność jako cnota chrześcijańska i wartość społeczna*, (red.) A. Wuwer.

Franciszek, *Christus vivit*, Kraków.

Gonioszek D., *Kształtowanie wartości ogólnoludzkich i ponadczasowych poprzez zajęcia teatralne...*, w: *Rocznik naukowy Duszpasterstwa Nauczycieli, Nr 2(2018)*, (red.) W. Wojtyła, Radom 2018.

Hinc M. R., *Granice w relacjach*, w: *Zeszyty Formacji Duchowej – Zima 70/2016*, (red.) K. Wons, Kraków 2016.

Jan Paweł II, *Pamięć i tożsamość*, Kraków 2005.

Jan Paweł II, *Przemówienie podczas czuwania modlitewnego, Tor Vergata, 19 VIII 2000*, w: *Jan Paweł II do młodzieży (1978-2005)...*, (red.) M. Dąbrowska, Poznań 2005.

Jan Paweł II, *Wychowanie do wartości moralnych. Audiencja dla uczestników XIV Światowego Kongresu Szkół Katolickich, 5 III 1994 r.*, w: *Wychowanie w nauczaniu Jana Pawła II (1978-1999)*, Warszawa 2000.

Łobocki M., *Wychowanie moralne w zarysie*, Kraków 2002.

Maj A., *Święty Jan Paweł II wzorem osobowym w procesie wychowania*, w: *Rocznik naukowy Duszpasterstwa Nauczycieli, Nr 2(2018)*, (red.) W. Wojtyła, Radom 2018.

Mysłakowski Z., *Wychowanie człowieka w zmiennej społeczności*, Warszawa 1965.

Nowak M., *Podstawy pedagogiki otwartej*, Lublin 1999.

Perzyński A., *Zawierzenie i świętość. Z problematyki autorytetu w Kościele*, w: *Autorytety w perspektywie chrześcijańskiej*, (red.) B. Bogolewska, M. Worsowicz, Łódź 2011.

Polak W., Odpowiedzialność za wychowanie młodych, w: Jak żyć odpowiedzialnie w nieodpowiedzialnym świecie?, Odpowiedzialność jako cnota chrześcijańska i wartość społeczna, (red.) A. Wuwer.

Poniewierski J. (red.), *Służyć wzrastaniu w prawdzie i miłości. Wybór dokumentów Kościoła na temat szkoły katolickiej i wychowania.*

Turzyński P., *Istotne cele i zasady edukacyjne w myśli Świętego Augustyna*, w: *Rocznik naukowy Duszpasterstwa Nauczycieli, Nr 2(2018)*, (red.) W. Wojtyła, Radom 2018.

Wianowski L., *Obiektywna norma społeczna i niebezpieczeństwo jej odrzucenia jako...*, w: *Rocznik naukowy Duszpasterstwa Nauczycieli, Nr 2(2018)*, (red.) W. Wojtyła, Radom 2018.

Wojtkun J., *Dramat uzależnień młodego pokolenia i drogi prewencji*, w: *Rocznik naukowy Duszpasterstwa Nauczycieli, Nr 2(2018)*, (red.) W. Wojtyła, Radom 2018.

Wojtyła K., *Osoba i czyn*, Lublin 1994.